

3. Sadarbība starp institūcijām valsts, pašvaldības un speciālistu līmeņos – mērķi, uzdevumi un sadarbības formas

Bērnu tiesību vispārējie un speciālie principi ir ietverti [ANO Bērnu tiesību konvencijā](#). Tāpat konvencijā ir ietvertas dažas procesuālas vadlīnijas, taču nacionālā līmeņa tiesību normās ir ietveramas procedūras, kuras noteic kārtību, kādā bērna tiesību principi tiek īstenoti tiesību piemērošanas praksē.

Eiropas valstu prakse starpinstitūciju sadarbībā bērnu tiesību aizsardzības jomā tiek veidota ne tikai balstoties uz ANO Bērnu tiesību konvencijas principiem un [vispārējo komentāru ieteikumiem](#), bet arī balstoties uz Eiropas Padomes Ministru komitejas [Vadlīnijām par bērniem draudzīgu justīciju](#) skaidrojošā memoranda 70.-72.punktu. Vadlīnijās uzsvērts, ka darbs bērnu tiesību aizsardzībā organizējams starpinstitūciju sadarbības formā, papildus uzsverot, ka visos gadījumos, kad tiek pieņemti lēmumi par bērniem, ir jāveic konsultācijas un jāņem vērā dažādu jomu profesionāļu ieteikumi. Uzsvērts, ka multidisciplinārs darbs ir sevišķi būtisks strādājot ar bērniem, kas pārkāpuši likumu vai cietuši no likuma pārkāpumiem, vai citiem tiesību aizskārumiem.

Lai gan Eiropas valstis vadās pēc vienotiem principiem, starpinstitūciju sadarbības prakse dažādās Eiropas valstīs atšķiras atkarībā no sociālajām un tiesiskajām tradīcijām, iegūtās pieredzes, vides faktoriem un citiem aspektiem. Valstīs, kur starpinstitūciju sadarbībai ir dziļākas tradīcijas, ir rastas visaptverošas metodes šīs sadarbības īstenošanā. Tādās valstīs kā Zviedrija, Nīderlande, Norvēģija, Īrija starpinstitūciju sadarbības modeļi ir integrēti tiesību normās kā sistēmiski un ilgtspējīgi risinājumi. [Apvienotajā Karalistē](#) pastāv atšķirīgas pieejas Anglijā un Velsā, Ziemeļīrijā, Skotijā. Lai varētu analizēt dažādās sistēmas, speciālisti tās ir [pētījuši un sistematizējuši](#). Attiecībā uz starpinstitūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā īstenota virkne padziļinātu pētījumu¹, pamatojoties uz kuriem, starpinstitūciju sadarbības formas tiek sistematizētas apakšgrupās attiecībā no bērnu tiesību aizsardzības jomas, kurā speciālisti strādā. Proti, tiek nodalīta starpinstitūciju sadarbība bērnu tiesību aizsardzībā, labklājības un ģimenes atbalsta jomā, bērnu un jauniešu justīcijā un atsevišķi tiek nodalīts

starpinstitūciju darbs bērnu izglītības sistēmā. M. Atkinsonsⁱⁱ uzskata, ka kopumā pastāv pieci starpinstitūciju sadarbības modeļi atkarībā no to organizācijas veida un darbības mērķa:

- 1) lēmumu pieņemšanas grupas, kur pamata uzdevums ir lēmumu pieņemšana;
- 2) apvienotās konsultatīvās un profesionālās pilnveides grupas, kuru pamata uzdevums ir praktiskās informācijas apmaiņa ar mērķi īstenot profesionālo izaugsmi;
- 3) uz bērniem centrēts sadarbības modelis konkrēta pakalpojuma sniegšanai vai uzdevuma veikšanai, kur pamata uzdevums ir sniegt bērnam konkrētu pakalpojumu noteiktā situācijā;
- 4) koordinēts pakalpojums, kura īstenošanai tiek iecelts koordinators, kura uzdevums ir apkopot dažādas zināšanas, lai sniegtu koordinētāku un visaptverošāku pakalpojumu. Šis var būt pastāvīgs risinājums, kas ilgstoši var darboties konkrētā bērnu tiesību aizsardzības jomā. Piemēram pie šī veida varētu attiecināt arī starpinstitūciju sadarbības grupas Latvijas pašvaldībās, kuru darbību nosaka 2017.gada 12.septembra Ministri kabineta noteikumi Nr.545 "Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā", tāpat uz šo kategoriju var attiecināt arī [Valsts probācijas dienesta likuma 21.¹](#) pantā ietverto starpinstitūciju sadarbības organizēšanu un [Valsts probācijas dienesta konsultatīvo padomju un apakšpadomju](#) darbību.
- 5) operatīvās reaģēšanas jeb krīzes komanda, kurā darbojas speciālisti no dažādām institūcijām vienlaicīgi un ar vienotu mērķi, proti, reaģēt krīzes situācijā. Piemēram, Bērnu aizsardzības centra [Krīzes komanda](#).

[Pārskatā par bērnu un ģimenes dienestu atbilstību Īrijā](#) norādīts, ka starpinstitūciju sadarbība bērnu tiesību aizsardzībā, labklājības un ģimenes atbalsta jomā ir viskomplicētākā, jo procesā ir iesaistītas ļoti sensitīvas mērķa grupas. Piemēram, Īrijā nodala *bērna tiesību aizsardzības* jautājumus (nolaidība attiecībā pret bērnu; fiziska, emocionāla vai seksuāla vardarbība) no *bērnu labklājības jautājumiem*, proti - ja pēc sākotnējā novērtējuma nav tieša vai pastāvīga riska bērnam, tomēr, ja bērna emocionālās, psiholoģiskās vai sociālās vajadzības netiek apmierinātas un ir pamats uzskatīt, ka tā rezultātā var iestāties bērna attīstības

traucējumi. Biežāk sastopamas bērnu un jauniešu labklājības problēmas nevis aizsardzības gadījumi. Proti, tie ir bērni ar emocionālām, uzvedības problēmām, alkohola vai narkotisko vielu pārmērīgu lietošanu, iesaistīšanos likumu pārkāpumos, bērnu grūtniecība, fiziskas slimības vai invaliditāte un garīgās veselības vai mācīšanās traucējumi. Šis sadalījums arī nosaka, kādu iemeslu dēļ starpinstitūciju sadarbībai bērnu tiesību īstenošanas jomā ir tik būtiska loma, jo bērns no vienas kategorijas citā var pāriet dažu stundu laikā, piemēram, notiekot likuma pārkāpumam.

Uz starpinstitūciju un multidisciplināro sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā var raudzīties divējādi. Raugoties uz Bērna tiesību aizsardzības likumā noteikto kontekstā ar 2017.gada 12.septembra Ministru kabineta noteikumiem Nr.545 "Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā" ir pamatoti uzskatīt, ka Latvijā starpinstitūciju sadarbība tiek organizēta divos līmeņos:

- a) valsts līmenī – [Bērnu lietu sadarbības padome](#), kas darbojas pie Labklājības ministrijas;
- b) pašvaldību līmenī – pašvaldībās organizētās sadarbības grupas.ⁱⁱⁱ

Vienlaikus ir jāņem vērā, ka gan Bērnu lietu sadarbības padomē (tās izveidotajās darba grupās un apakšgrupās), gan pašvaldību starpinstitūciju sadarbības grupās sadarbojas *ne tikai institūcijas, bet arī dažādu profesiju speciālisti*. Minētais nozīmē, ka faktiski sadarbība vienlaikus notiek gan starp institūcijām, gan multidisciplināri – starp dažādu profesiju pārstāvjiem.

Sadarbības formas starp institūcijām un speciālistiem Latvijā attīstās. Nāk klāt jaunas sadarbības formas un tiek pilnveidotas esošās. Tā, piemēram, 2022.gada 8.novembrī tika veikti grozījumi Valsts probācijas dienesta likumā, papildinot to ar 21. un 21.¹ pantiem jaunā redakcijā, kas noteic Valsts probācijas dienesta teritoriālās struktūrvienības konsultatīvās padomes sastāvu un starpinstitūciju sadarbības organizēšanu, lai mazinātu probācijas klientu atkārtotu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas risku un koordinētu audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa - probācijas novērošana – izpildi.

2023. gada 20. aprīlī Saeima pieņēma [grozījumus Bērnu tiesību aizsardzības likumā](#), ar kuriem likumā tika nostiprināta starpinstitūciju sadarbības programma "Bērna māja", lai

sniegtu atbalstu vardarbībā cietušiem bērniem un viņu nevardarbīgajiem tuviniekiem, kā arī lai nodrošinātu iespēju veikt kriminālprocesuālās darbības. Bērnu tiesību aizsardzības likums tika papildināts ar jaunu [52.1 pantu, kura otrajā daļā](#) definēti Bērna mājas uzdevumi, proti:

- a) vienuviet nodrošināt vardarbībā cietušā bērna labākajām interesēm atbilstošus intervences pasākumus, tai skaitā bērna vajadzību un risku izvērtēšanu, medicīnisko, psiholoģisko un sociālo atbalstu bērnam un tā nevardarbīgajam tuviniekam;
- b) nodrošināt iespēju veikt kriminālprocesuālās darbības bērniem, kuri cietuši no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kā arī no citiem noziedzīgiem nodarījumiem;
- c) koordinēt un nodrošināt, lai institūcijas apmainās ar informāciju, apstrādā nepieciešamos vardarbībā cietušā bērna un ar viņu saistīto citu personu datus, tai skaitā īpašu kategoriju personas datus, kas institūciju pilnvaru īstenošanai nepieciešami vardarbības pret bērnu gadījuma vadīšanā, neveicot atkārtotu bērna iztaujāšanu un citas darbības.

Spēkā stājoties šiem grozījumiem Bērnu tiesību aizsardzības likumā, tiek ieviests vēl viens starpinstitūciju sadarbības process, kura ietvaros vienlaikus norisinās multidisciplinārs darbs. Bērnu māja, kas darbojas pēc vienas pieturas aģentūras principa, kur speciālisti strādā ar bērniem, kas cietuši no vardarbības, vai tiem nodarīts citāda veida kaitējums bērna tiesību pārkāpuma gadījumā. Šī metode ir bijusi plaši lietota [Zviedrijā, Dānijā, Igaunijā, Islandē](#) un citur, kad notiek noziedzīga nodarījuma izmeklēšana. Sadarbībā ir iesaistītas visas institūcijas un speciālisti, tostarp - policija, prokuratūra, sociālais dienests, psihologi un citi. Uz šīs platformas bāzes tiek īstenoti dažādi uzdevumi, piemēram, bērna uzklausišana un viedokļa noskaidrošana, medicīniskās pārbaudes vai citas nepieciešamās izpētes.

Sadarbība starp institūcijām un dažādu nozaru speciālistiem ir viena no metodēm, kā kvalitatīvi īstenot praksē bērnu tiesību principus, tostarp veicot procesuālos pasākumus un pieņemot lēmumus bērnu labākajās interesēs. Pēdējo gadu laikā šī metode Latvijā arvien vairāk attīstās un tiek piemērota dažādās bērnu tiesību piemērošanas jomās.

Tādējādi **secināms**, ka Latvijā sadarbība starp institūcijām un dažādu nozaru speciālistiem notiek:

- a) valsts līmenī. [Bērnu lietu sadarbības padome](#), kas izveidota ar mērķi veicināt vienotu izpratni par bērna interešu prioritātes principa ievērošanu valsts un pašvaldību rīcībpolitikās, kā arī veicināt institūciju, sabiedrisko organizāciju un citu fizisku un juridisku personu, tai skaitā bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupu, vienotu un saskaņotu darbību bērnu tiesību aizsardzībā;
- b) pašvaldības līmenī. [Sadarbības grupās](#), kuras izveido pašvaldība;
- c) atsevišķu institūciju līmenī, kuras šādā formā organizē darbu savu funkciju veikšanai. Piemēram, Valsts probācijas dienesta [starpinstitūciju sadarbības sanāksmes](#), kā arī Valsts probācijas dienesta [konsultatīvās padomes](#) un to apakšpadomes vai starpinstitūciju sadarbības programma "[Bērna māja](#)".

Sadarbība starp institūcijām un speciālistiem nepārtraukti attīstās. Tāpēc augstāk minētais sadarbības formu uzskaitījums laika gaitā var papildināties vai pat strukturāli mainīties. Minētā dēļ, speciālistiem nepārtraukti jāpilnveido savas zināšanas un prasmes, kā arī jābūt informētiem par jaunāko praksi bērnu tiesību piemērošanā un darba organizācijas formām.

Pašnovērtējuma jautājumi

1. Kādās bērnu tiesību aizsardzības jomās var piemērot starpinstitūciju sadarbības metodes?

- a) Var piemērot visās bērnu tiesību īstenošanas jomās;
- b) Var piemērot tikai darbā ar bērniem, kuri pārkāpuši likumu, vai ir noziedzīgos nodarījumos cietušie, vai pretlikumīgu darbību liecinieki;
- c) Var piemērot Bērna mājas projektā.

2. Sadarbība starp institūcijām un dažādu nozaru speciālistiem ir viena no metodēm, kā

- a) Kvalitatīvi īstenot praksē bērnu tiesību principus, tostarp veicot procesuālos pasākumus un pieņemot lēmumus bērnu labākajās interesēs.
- b) Identificēt bērna vajadzības.
- c) Atvieglot bērnu tiesību speciālistu profesionālo darbību.

ⁱ Carmel Duggan, Carmel Corrigan. A LITERATURE REVIEW OF INTER-AGENCY WORK WITH A PARTICULAR FOCUS ON CHILDREN'S SERVICES, WRC Social and Economic Consultants Ltd., 2009.

ⁱⁱ Atkinson, M., Doherty, P. and Kinder, K. Multi-agency working: models, challenges and key factors for success', *Journal of Early Childhood Research*, Vol. 3, Issue 1, 2007, pages 7–17.

ⁱⁱⁱ Kronberga I., Sīle S., Litvins G., Zavackis A. Starpinstitūciju sadarbība bērnu tiesību aizsardzībā. Rīga, 2019.
Pieejams: <https://www.bti.gov.lv/lv/media/9/download?attachment>